

LBRIS

We know
books

LIVIU PILAT

**MOLDOVA, SFÂNTA COROANĂ
ȘI REGII JAGIELLONI**

**Vasalitate, putere și gândire politică
(1387-1526)**

 **CETATEA
DE SCAUN**

CUPRINS

PREFAȚĂ.....	7
INTRODUCERE.....	11
Putere și vasalitate	12
Perspective istoriografice	18
Cronologie, metodă, structură	29
MOLDOVA, LITUANIA ȘI COROANA POLONĂ.....	37
Moldova, Sfânta Coroană și moștenitorii lui Ludovic de Anjou.....	39
Jurământul prin sărutarea crucii	56
Omagiul corporal de la Snyatin (1415).....	73
Ieșirea de sub obediență (1430-1431)	88
Revenirea sub tutela Coroanei polone (1433)	100
Omagiul de la Liov (1436)	114
Moldova și uniunea polono-ungară	123
Istoria unui omagiu eșuat (1448).....	131
Suzeranul, moștenitorul legitim și uzurpatorul (1449-1451).....	144
Între legitimitate și necesitate (1452-1456)	153
Moldova și rivalitatea ungaro-polonă	176
Moldova și războiul polono-ungar	199
Un vasal prețios și doi regi orgolioși (1475-1479)	212
Omagiul de la Colomeia. Preliminarii și consecințe (1484-1489).....	238

JAGIELLONI	261
Arbitrajul papal și suzeranitatea ungară (1488-1489) ...	261
Ștefan cel Mare și luptele pentru tronul Ungariei.....	269
Suveranul între politica dinastică și datoria față de vasal	279
Voievodul Moldovei, temelia păcii dintre regii Jagielloni	295
Moldova, regii Jagielloni și problema depunerii vasalului	313
EPILOG: DE LA VASALITATE LA ÎNCHINARE	333
ILUSTRAȚII.....	363
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ	369
INDEX.....	393

PREFAȚĂ

„Power is remembrance. Power is evocation”
 Steven Erikson, *Midnight Tides*

Este greu să scrii o prefață la cartea unui prieten cu care ai împărtășit interesul pentru anumite subiecte și alături de care ai elaborat mai multe lucrări. Situația este cu atât mai dificilă cu cât autorul prezentei cărți – *Moldova, Sfânta Coroană și regii Jagielloni. Vasalitate, putere și gândire politică (1387-1526)* – este un nume binecunoscut al istoriografiei românești, care nu mai are nevoie de vreo prezentare. Dacă am acceptat totuși invitația Editurii *Cetatea de Scaun*, am făcut-o pentru că subiectul cărții și maniera de abordare merită atenția specialiștilor și pasionaților de istorie.

La prima vedere, un sceptic ar putea să se întrebe ce ar mai fi de spus pe marginea unei teme de cercetare despre care s-au scris nenumărate cărți și studii, iar o privire fie și rapidă asupra celor douăzeci de pagini de bibliografie selectivă de la sfârșitul lucrării ar părea un argument în acest sens. O replică imediată ar fi că, oricât de bătătorit ar părea un subiect, un istoric autentic va fi în măsură să adauge o pagină nouă de istorie la ceea ce s-a scris deja. Apoi s-ar cuveni adăugat că, cel puțin în prima parte a lucrării, rolul Marelui Ducat al Lituaniei – un actor politic care, cu excepțiile de rigoare, abia se întrezărește în paginile unor lucrări anterioare – este reanalizat, permițând o mai bună înțelegere a impactului acestei puteri regionale asupra primelor decenii de existență ale Țării Moldovei. În fapt, nu există aspect al istoriei politice a principatului care să nu fie analizat cu migală de autor pornind de la o nouă lectură a surselor și de la o foarte bună

propune reinterpretări, iar utilitatea ei va fi dată de măsura în care cei interesați de cunoaștere vor fi influențați și vor valida, sau invalida, opiniile cuprinse în lucrare, în spiritul tradiției de secole a scrierii istoriei!

MOLDOVA, LITUANIA ȘI COROANA POLONĂ

Vreme de un secol, Moldova a fost legată de Coroana polonă, ceea ce a creat o tradiție politică puternică, ale cărei ecouri s-au resimțit și după ruperea vasalității. Pentru observatorii de mai târziu, suzeranitatea polonă era un fapt de necontestat, deoarece în sprijinul ei stătea un mare număr de acte omagiale emise de principii Moldovei, dar precizarea momentului inițial și a modului în care regele Poloniei dobândise dreptul de a revendica suzeranitatea asupra Moldovei erau imposibile. Un autor anonim din secolul al XVII-lea, interesat de această problemă, a ajuns la concluzia că dreptul de suzeranitate asupra Moldovei a aparținut regelui Ungariei, însă s-a creat confuzie după moartea lui Ludovic de Anjou, care a fost și rege al Poloniei, iar voievozii au recunoscut ca suverani și pe regii Ungariei și pe cei ai Poloniei, după împrejurări. În opinia lui, suzeranitatea polonă a fost efemeră și Polonia a recunoscut drepturile regelui Ungariei, prin urmare drepturile asupra Moldovei revin casei de Austria, ca moștenitoare legitimă a regatului Ungariei¹.

Autorul cunoaște și episodul luptei de la Plonini, dar nu consideră acest moment ca debut al suzeranității polone, însă autorii din secolul al XV-lea au insistat mai mult asupra acestui aspect. Pe scurt, la moartea voievodului Ștefan, tronul a fost disputat de fiii săi, Petru și Ștefan. Pierzând competiția cu Petru, Ștefan cere ajutorul regelui Cazimir cel Mare, în schimbul promisiunii că el și urmașii săi se vor supune regelui

¹ Constantin Rezachevici, *Cronica Moldovei de la Cracovia*, București, 2006, pp. 157-159.

Poloniei. Regele acceptă și trimite oastea polonă în Moldova pentru a-l instala pe Ștefan, dar o ambuscadă în pădurile din zona numită Plonini îi aduce victoria lui Petru, care își consolidează domnia. Plasând evenimentul în 1359, Dlugosz consideră că Moldova aparținea de Rutenia, deoarece valahii, o populație originară din Italia, au ocupat pământurile rutenilor, alungându-i prin forță pe stăpânii și locuitorii de pe acele pământuri, apoi, adoptând ritul și obiceiurile rutenilor, s-au impus cu ușurință. Acesta este motivul pentru care Ștefan apelează la ajutorul regelui Poloniei, în vreme ce fratele său se bucură de susținerea ungarilor care locuiau în Moldova². În versiunea lui Philippo Buonaccorsi Callimachus, relatarea evenimentului devine o paradă de cultură clasică. Pentru el, polonii preluaseră de la romani autoritatea asupra valahilor și scopul expediției este de a-i readuce pe valahi la obediență, deoarece aceștia plănuiau să se rupă de Polonia. Voievodul valahilor este Lucius Arovianus, care se duce la câmpul de luptă cu Zbigniew Olesnicki, bunicul episcopului de Cracovia omonim, căruia îi este dedicat panegiricul³.

Episodul a beneficiat de o atenție importantă din partea istoricilor, conturându-se două interpretări principale. Prima plasează conflictul dintre Petru și Ștefan ceva mai târziu, la moartea lui Bogdan I, sau a lui Lațcu, în vreme ce a doua merge pe identificarea a două voievodate distincte, ceea ce explică folosirea ulterioară a dublei denotații de Moldova, respectiv Valahia. În acest caz, disputa dintre cei doi frați nu privește direct Moldova, ci cel de-al doilea voievodat, localizat mai spre nord, în zona Șepenițului. Nu este cazul să insistăm aici asupra acestei dezbateri, deoarece, prin finalitatea luptei, momentul nu poate fi considerat ca debut al vasalității. În plus, nu putem aduce elemente noi în discuție și orice ipoteză

² Johannes Dlugossi, *Historiae Polonicae*, I, Lipsiae, 1711, col. 1122-1124.

³ *Monumenta Poloniae Historica*, VI, Krakow, 1893, pp. 236-238.

pe baza unei tradiții consemnate târziu trebuie atent cumpănită. Reținem doar faptul că episodul a fost legat de biografia episcopului Zbigniew Olesnicki, cel care a căutat să obțină recunoașterea deplinei suzeranități polone asupra Moldovei din partea regelui Ungariei, motiv pentru care o istorioară din vremea bunicului său putea fi utilă în cadrul negocierilor. Cert este că spectrul problemei nu se rezumă doar la rivalitatea polono-ungară în privința Moldovei, ci perspectiva trebuie să fie mult mai amplă, pretențiile moștenite pe cale dinastică fiind legate de cele privitoare la Halici, Vladimir și Podolia, și, de asemenea, trebuie avută în vedere și moștenirea lituaniană. În privința celei din urmă, chiar dacă sursele narrative de mai târziu nu o amintesc, documentele vremii o pun în cu totul altă lumină, menționând legături politice și înrudiri între voievozii moldoveni și cnezii din stirpea lui Gedymin.

Moldova, Sfânta Coroană și moștenitorii lui Ludovic de Anjou

Originea drepturilor ereditare asupra Moldovei este legată de expansiunea spre est a regatelor Ungariei și Poloniei, sprijinită de papalitate, sub pretextul luptei împotriva tătarilor, dar care, în realitate, viza anexarea cnezatelor de Halici și Vladimir, după moartea cneazului Roman, în 1323, cneaz care nu avea descendenți pe linie masculină. Chiar în acel an, regele Poloniei, Vladislav Lokietek, solicita sprijinul moral și material al papei, afirmând necesitatea anexării regiunii Halici-Vladimir, și, la scurt timp, regele Ungariei, Carol Robert, a condus o expediție în Rutenia⁴. Succesorii lor au continuat această politică, atât Cazimir cel Mare, cât și Ludovic de Anjou exprimându-și pretențiile asupra cnezatelor

⁴ Paul W. Knoll, „Poland as *Antemurale Christianitatis* in the Late Middle Ages”, *The Catholic Historical Review*, 60 (1974), 3, p. 387.

de Halici și Vladimir prin folosirea titlurilor de *haeres Russiae*, respectiv *Galicie et Lodomerie rex*⁵. Deși Ungaria și Polonia se aflau în competiție, legătura de rudenie dintre cei doi regi a făcut ca, în 1350, cele două părți să ajungă la o înțelegere. Ludovic de Anjou renunța la pretențiile sale asupra cnezatelor de Halici și Vladimir, iar în schimb, unchiul său, regele Cazimir cel Mare, îl desemna ca succesor la tronul Poloniei, în lipsa moștenitorilor direcți⁶.

Regele Ungariei păstra drepturile asupra Moldovei embrionare, pe o care o numește *terra regis Moldovanum*⁷, marca de apărare maghiară fiind un teritoriu desprins din cnezatul de Halici. Deși istoricii noștri mai vechi și mai noi refuză ideea unei dependențe a Moldovei de cnezatul de Halici, acest aspect nu poate fi contestat. În solicitarea voievodului Lațcu, această dependență transpare destul de clar și, la momentul înființării Episcopiei de Siret, papa a scos teritoriul Moldovei de sub jurisdicția mitropolitului de Halici și a oricărei alte puteri și autorități⁸, iar custodia franciscană a Moldovei era parte a Vicariatului Rusiei⁹. Chiar și înființarea Mitropoliei Moldovei a fost legată tot de Halici, de unde și ideea de mai târziu a mitropolitului Ciprian de a încorpora în jurisdicția lui mitropoliile de Halici și Moldova, în ideea refacerii unității Mitropoliei de Kiev și a întregii Rusii¹⁰. Având

⁵ Jozef Sieradzki, *Polska w wieku XIV*, Warszawa, 1953, p. 17; Șerban Papacostea, *Geneza statului în Evul Mediu românesc*, Cluj-Napoca, 1988, p. 72.

⁶ Oscar Halecki, *Dzieje unii Jagiellońskiej*, I, Krakow, 1919, pp. 65-66.

⁷ E. Hurmuzaki (ed.), *Documente privitoare la istoria românilor*, I/2, București, 1890, p. 94.

⁸ C. Eubel (ed.), *Bullarium franciscanum*, VI, Roma, 1902, p. 443.

⁹ Petro Malciuk, „Prezența minorităților în Moldova în contextul expansiunii Creștinătății latine către Orient (secolele XIII-XV)”, *Analecta Catholica*, VII-VIII (2011-2012), pp. 112-117.

¹⁰ John Meyendorff, *Byzantium and the rise of Russia*, Crestwood-New York, 1989, p. 250; Liviu Pilat, *Studii privind relațiile Moldovei cu Sfântul Scaun și Patriarhia Ecumenică (secolele XIV-XVI)*, Iași, 2012, pp. 68-73.

în vedere faptul că structurile ecleziastice suprapun, la momentul înființării lor, entități politice, este evidentă dependența, fie ea doar nominală, a teritoriului Moldovei embrionare de cnezatul de Halici, la 1303-1305, adică la momentul înființării Mitropoliei ortodoxe de Halici.

Încoronarea lui Ludovic de Anjou ca rege al Poloniei s-a produs în toamna anului 1370, el cumulând, astfel, drepturile ereditare ca moștenitor al lui Cazimir cel Mare. Indiferent dacă acceptăm sau nu ideea revenirii Moldovei sub suzeranitatea ungară, Ludovic de Anjou a păstrat dreptul de suzeranitate asupra Moldovei, chiar dacă nu l-a putut exercita. În 1372, papa Grigore al XI-lea l-a trimis pe patriarhul de Alexandria pentru a media împăcarea dintre Ludovic de Anjou și Carol al IV-lea de Luxemburg, în ideea unei participări comune la cruciadă. În fața patriarhului, cei doi monarhi au jurat fiecare pe Evanghelie și cruce să nu revendice teritoriile celuilalt¹¹, incluzând aici și teritorii care nu se aflau sub suzeranitatea directă a regelui, așa cum era cazul Moldovei¹², la vremea respectivă aflată sub protecția directă a Sfântului Scaun¹³. Poziția dominantă a regelui Ludovic cel Mare în regiune a fost întărită prin căsătoria fiicei mai mari, Maria, cu Sigismund de Luxemburg, fiul împăratului Carol al IV-lea, și a celei mici, Jadwiga, cu Wilhelm de Austria, dar, la moartea lui Ludovic de Anjou, în 1382, întreg sistemul dinastic construit de el s-a prăbușit. Contrar unei informații frecvent vehiculate, privind împărțirea coroanelor între cele două fiice ale sale, dorința regelui a fost ca uniunea dinastică între Ungaria și Polonia să fie menținută, lăsând ambele coroane

¹¹ *Monumenta Historica Bohemiae*, II, ed. Gelasius Dobner, Pragae, 1768, pp. 386-387.

¹² Jan Sykora, „Poziția internațională a Moldovei în timpul lui Lațcu”, *Studii. Revistă de Istorie*, 29 (1976), 8, pp. 1135-1151.

¹³ Liviu Pilat, „Sfântul Scaun și întemeierea Moldovei”, *Revista Istorică*, XIX (2008), 1-2, pp. 29-48.

Mariei¹⁴. Dorința nu i-a fost respectată și nobilii poloni și maghiari au căutat independent o rezolvare a crizei dinastice, dar moștenirea lui Ludovic de Anjou va fi revendicată de ambele regate, rezultând de aici o acerbă rivalitate între Polonia și Ungaria, în perioada următoare.

Refuzând să acorde coroana Poloniei Mariei și soțului ei, Sigismund de Luxemburg, nobilii poloni s-au îndreptat către Jadwiga, a cărei căsătorie cu Wilhelm de Austria a fost anulată de episcopii poloni, invocându-se vârsta prematură a mirilor, ceea ce a făcut ca mariajul să nu fie consumat. După pronunțarea anulării, au proclamat-o moștenitoare a coroanei Poloniei și au căsătorit-o cu ducele lituanian Jagiello, fiul lui Olgierd, devenit Vladislav după creștinare, astfel uniunea ungaro-polonă a fost înlocuită cu uniunea polono-lituaniană. Uniunea de la Krewo, din august 1385, în fapt actul privind clauzele alianței matrimoniale, a reprezentat apariția unei forțe puternice în răsăritul Europei, întinsă de la Marea Baltică la Marea Neagră, o structură politică remarcabilă prin diversitatea ei¹⁵. Dar uniunea polono-lituaniană nu era o uniune reală, în sensul formării unui singur stat. Doar o mică parte din teritoriile aparținând statului ruso-lituanian au intrat în componența regatului polon, mai precis acele teritorii care alcătuiau patrimoniul propriu-zis al lui Jagiello, doar domeniul său fiind încorporat direct în regat și guvernat, în consecință, de staroști, reprezentanții regelui. Restul, ce constituia, din punct de vedere teritorial, cea mai mare parte a statului lui Jagiello, a rămas în raport de vasalitate direct cu șeful statului, devenind, doar în acest mod, parte a Coroanei regatului Poloniei. Aspectul a impus o revizuire a manierei de

¹⁴ Pál Engel, *Regatul Sfântului Ștefan. Istoria Ungariei medievale, 895-1526*, trad. de Aurora Moga, ediție îngrijită de Adrian Andrei Rusu și Ioan Drăgan, Cluj-Napoca, 2006, p. 198.

¹⁵ Halecki, *Dzieje unii Jagiellonskiej*, I, pp. 113-133.

interpretare a problemei uniunii din 1385, observându-se că Jagiello a promis alipirea teritoriilor Lituaniei și Rusiei nu la Polonia, ci la Coroana regatului Poloniei. A rezultat, astfel, un sistem politic original, ce îmbina drepturile ereditare cu coroana, transformată din simbol al puterii regale într-un concept juridic care exprima voința stărilor regatului¹⁶.

Din această cauză, legătura dintre drepturile ereditare și schimbările politice spectaculoase din acea perioadă sunt, uneori, greu de descifrat, cu atât mai mult cu cât situația era greu de înțeles chiar și pentru contemporanii unirii de la Krewo. Astfel, în decembrie 1387, Jadwiga, „regină a Poloniei și mare ducesă a Lituaniei”, le atrage atenția supușilor din palatinatul Cracoviei că datorează supunere nu doar ei, ci și lui Vladislav Jagiello, acesta fiind *vero ipsorum regi naturalique domino et heredi*. Aceștia s-au conformat dorinței reginei, menționând în actul lor supunerea din propria voință, dar și recomandarea Jadwigăi, recunoscându-l pe Jagiello ca *dominum nostrum naturalem ac heredem*¹⁷. Situația se datorează diarhieii, care caracterizează monarhia polonă pentru perioada 1386-1399, în care avem doi regi încoronati, la care se adaugă, pe de o parte, tendința nobilimii polone de a-l privi pe Jagiello doar ca *dominus et tutor regni Poloniae* și interția lui Jagiello de a depăși situația de prinț consort și de a fi recunoscut ca rege deplin, de cealaltă parte¹⁸.

Problema este și mai complicată în privința pretențiilor asupra Haliciului, în cazul căruia drepturile ereditare ale Jadwigăi, moștenite pe filieră angevină, se întâlnesc cu cele ale lui Jagiello, moștenite pe filiera lituaniană. Realipirea

¹⁶ Jan Dabrowski, „Corona Regni Poloniae au XIVe siècle”, *Bulletin International de l'Académie Polonaise*, 7, Krakow, 1953, pp. 59-61.

¹⁷ Franciszek Piekosinski (ed.), *Kodeks dyplomatyczny miasta Krakowa, 1257-1506*, I, Krakow, 1879, p. 78.

¹⁸ Władysław Semkowicz, „Stanowisko publiczno-prawne Władysława Jagielly w Polsce”, *Przegląd Prawa i Administracji*, XXIV (1899), pp. 169-183.

Haliciului la regatul Poloniei fusese solicitată de nobilii poloni în discuțiile cu regina-mamă, însă, abia după execuția Elisabetei, mama lui Ludovic de Anjou și sora lui Cazimir cel Mare, Jadwiga a pornit în fruntea oștilor polone să reocupe Haliciul, aflat încă sub administrație maghiară. Confruntat cu expediția polonă, ducele Ladislau de Oppeln, căruia îi fusese încredințată guvernarea Haliciului, a solicitat ca disputa să fie încredințată arbitrajului regelui Vaclav al Boemiei, deoarece regatul Ungariei nu avea rege. Ulterior, la 17 aprilie 1387, în condițiile în care Sigismund de Luxemburg fusese deja încoronat ca rege al Ungariei la 31 martie, Ladislau de Oppeln a cedat Haliciul regelui Romanilor și al Boemiei, însă acesta a refuzat să se implice în dispută¹⁹. Expediția polonă pentru anexarea Rusiei Roșii a debutat într-un moment în care Jagiello era plecat în Lituania, considerându-se că acest fapt este motivat de teama nobililor din Malopolska ca Jagiello să nu încorporeze Rusia Roșie sistemului de cnezate lituaniene, în virtutea dreptului său ereditar moștenit de la Gedymin²⁰. Este discutabilă intenția lui Jagiello în această privință și ea nu poate fi neglijată, în condițiile în care un eventual deces al Jadwigăi și lipsa urmașilor l-ar fi readus pe Jagiello doar în poziția de mare duce al Lituaniei. Cu certitudine, el a continuat să-și afirme drepturile ereditare asupra acestui teritoriu, intitulându-se *heraes Russiae*, titlu care exprima mai mult decât o simplă pretenție. În actul din ianuarie 1388, prin care Jagiello amaneta Haliciul și ținutul aferent voievodului Moldovei, el apare ca moștenitor al Rusiei, iar în document nu se face nicio referire la Jadwiga²¹. Considerată o

¹⁹ Oscar Halecki, *Jadwiga of Anjou and the rise of East Central Europe*, Columbia University Press, 1991, pp. 164-166.

²⁰ Racoviță, „Începuturile suzeranității”, p. 256.

²¹ Mihai Costăchescu (ed.), *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, II, Iași, 1932, p. 605.

greșeală politică care a înveninat relațiile moldo-polone²², acțiunea poate fi interpretată și ca o expresie a drepturilor marelui duce al Lituaniei asupra Rusiei Roșii, iar în acest sens trebuie remarcat că actul a fost emis în slavonă, după tipicul cancelariei lituaniene, și nu în latină.

În acest context, omagiul lui Petru I, depus la Liov în septembrie 1387, trebuie privit, în primul rând, ținând cont de calitatea lui Jagiello de mare duce al Lituaniei și a modului în care se face raportarea la diarhia instaurată în Polonia prin uniunea de la Krewo, la care se adaugă legăturile de rudenie stabilite între primii voievozi moldoveni și cnezii lituanieni²³. Omagiul lui Petru I nu a fost un caz excepțional, ci el se înscrie într-un șir de acte omagiale ale cnezilor lituanieni, din intervalul 1386-1388, prin care aceștia și-au exprimat supunerea față de Jagiello, Jadwiga și Coroana polonă²⁴, altfel spus, s-au aliniat la noile realități politice generate de uniunea dinastică. Pe lângă potrivirea cronologică, se adaugă și faptul că actul emis de Petru I conține numeroase elemente similare cu cele ale cnezilor lituanieni, cel mai semnificativ fiind ceremonialul omagiului specific spațiului ruso-lituanian²⁵, aspect asupra căruia vom reveni.

În aceste condiții, ideea că inițiativa i-a aparținut voievodului Moldovei, pentru a obține protecție față de pretențiile regelui Ungariei, este greu de susținut. Ținând seama de negocierile anterioare pentru a stabili data omagiului și momentul încoronării lui Sigismund de

²² Halecki, *Jadwiga of Anjou*, p. 175.

²³ Jan Tegowski, „Powiazania genealogiczne wojewodów moldawskich Bogdanowiczów z domem Giedyminowiczów w XIV-XV wieku”, *Genealogia*, 3 (1993), pp. 46-57.

²⁴ *Akta unji Polski z Litwa 1385-1791*, ed. Stanislaw Kutzreba, Wladislaw Siemkowicz, Krakow, 1932, pp. 11-22.

²⁵ Liviu Pilat, „The Vassal Homage of Moldavian Ruler to the King of Poland: Ritual and symbols (1387-1415)”, *Medieval and Early Modern Studies for Central and Eastern Europe*, I (2009), pp. 63-72.

Luxemburg, intervalul cronologic este extrem de scurt. De aceea, pare mai verosimilă o solicitare venită din partea lui Jagiello, la care voievodul Moldovei s-a conformat, deși avea și posibilitatea de a refuza, asumându-și consecințele. Așa se pare că au procedat cnezii lituanieni din Podolia, între actele omagiale păstrate sau amintite mai târziu neexistând un act omagial al fraților Koriatovici. Anumite aspecte arată că Podolia a rămas în perioada 1382-1394 legată de Ungaria, aspect ilustrat de cererea de întemeiere a unei episcopii catolice la Camenița, legată de ierarhia catolică a regatului Ungariei²⁶. Peste câțiva ani, Teodor Koriatovici a fost înfrânt și silit să se retragă în Ungaria, teritoriul stăpânit de el fiind împărțit între Polonia și Lituania. Totuși, faptul că Petru I nu a urmat linia politică a cneazului Podoliei arată fie o mare aversiune față de regatul Ungariei, fie dorința unei apropieri de Jagiello și Polonia. Elementele pe care le avem, incluzând aici și interesele de natură comercială, înclină balanța în favoarea celei de-a doua variante.

Un alt aspect interesant în actul omagial al lui Petru I este legat de titulatura sub care voievodul angajează supunerea. Într-un studiu anterior, examinând textele originale ale actelor omagiale, am atras atenția asupra unui aspect particular și anume că primii voievozi ai Moldovei au depus omagiu regelui și Coroanei polone ca stăpâni ai Valahiei²⁷. Altfel spus, Petru I, voievod al Moldovei, angajează supunerea față de rege a țării Valahiei²⁸, și nu a Moldovei, iar succesorul său, Roman I, se intitulează „voievod al Moldovei și

²⁶ Janusz Kurtyka, „Podolia: the «Rotating Borderland» at the Crossroads of Civilisations in the Middle Ages and in the Modern Period”, *On the Frontier of Latin Europe. Integration and Segregation in Red Ruthenia, 1350-1600*, ed. Thomas Wünsch, Andrzej Janeczek, Warszawa, 2004, p. 138.

²⁷ Liviu Pilat, „Vocabular politic și consecințe teritoriale ale omagiului de la Liov (1387)”, *Studii și Materiale de Istorie Medie*, XXIV (2006), pp. 253-260.

²⁸ Costăchescu, *Documentele moldovenești*, II, p. 599.

moștenitor al întregii țări a Valahiei de la munte până la mare²⁹, de asemenea, el angajând supunerea întregii țări a Valahiei, și nu a Moldovei.

Ideea nu a trecut neobservată, fiind amintită de Demir Dragnev în contextul discuției privind existența a două formațiuni prestatale pe teritoriul Moldovei³⁰. Complicând foarte mult discuția, Ion Eremia a ajuns la concluzia că *Valahia* ar reprezenta un termen primar, folosit pentru desemnarea întregului spațiu de la răsărit de Carpați, în vreme ce *Moldova* reprezintă un termen secundar, utilizat pentru desemnarea unei mici regiuni supusă autorității politice maghiare³¹. Ceva mai sceptic, după cum însuși mărturisește, Marian Coman a explicat prezența termenului *Valahia* în actele moldovenești prin faptul că aceste acte erau destinate unei audiențe polone și au fost elaborate, sau influențate, de cancelaria polonă³². Având în vedere că în Polonia și în spațiul rusesc Moldova este numită Valahia, opinia pare îndreptățită, însă explicația nu poate fi acceptată din cauza folosirii simultane a termenilor *Moldova* și *Valahia* în același document. Totuși, valabilitatea observației privitoare la influența cancelariei polone rămâne și ea sugerează că s-a procedat astfel în mod intenționat. Asupra acestei chestiuni s-a pronunțat recent și Pavel Parasca, considerând că folosirea termenului *Moldova* este specifică actelor interne, în vreme ce termenul *Valahia* este folosit în actele externe, pentru a indica apartenența etnică a locuitorilor de aici³³. Interesant este că,

²⁹ *Ibidem*, p. 607.

³⁰ Demir Dragnev, *Istorie și civilizație medievală și modernă timpurie în Țările Române*, Chișinău, 2012, p. 75.

³¹ Eremia, *Statutul juridic*, pp. 82-83.

³² Marian Coman, „Terminologia statală medievală și rivalitatea moldo-munteană (secolele XV-XVI)”, *Vocația istoriei. Prinos profesorului Șerban Papacostea*, ed. Ovidiu Cristea, Gheorghe Lazăr, Brăila, 2008, p. 417, nota 49.

³³ Pavel Parasca, „Și de atunci s-a început, cu voia lui Dumnezeu, Țara Moldovei”. *Studii*, Chișinău, 2014, pp. 225-226.

deși observă dispariția termenului *Valahia* după Alexandru cel Bun, autorul nu explică de ce voievozii moldoveni nu au mai simțit nevoia să indice apartenența etnică a locuitorilor și nici nu explică, de altfel nici nu amintește, curioasa formulă „pani valahi, pământeni moldoveni”³⁴, ce apare, în 1404, în actul omagial dat de Alexandru cel Bun. Ideea că un conducător folosește o dublă denotație pentru entitatea politică pe care o conduce este una stranie și, în consecință, ea ar trebui serios cumpănită și argumentată, înainte de a fi pusă în circulație.

În concluzie, raportându-ne la valoarea și însemnătatea politică a actului omagial, folosirea termenului *Valahia* nu este nici întâmplătoare, și nici nu izvorăște din vreun impuls patriotic, ci trebuie privită ca o acțiune premeditată, prin care voievodul Moldovei putea fi integrat, în baza drepturilor ereditare ale marelui duce al Lituaniei, în cadrul sistemului politic polono-lituanian, eludând dreptul ereditar al moștenitoareii lui Ludovic de Anjou, în speță regina Maria. Să nu uităm că omagiul de la Liov are loc după încoronarea lui Sigismund de Luxemburg ca rege al Ungariei și după eliberarea Mariei din închisoare, situație în care drepturile ereditare ale Jadwigăi puteau fi ușor contestate. În plus, la 1387, papalitatea încă examina validitatea căsătoriei dintre Jagiello și Jadwiga, în condițiile în care aceasta fusese măritată anterior, situație în care Habsburgii sperau ca, prin decizia papei, Jagiello să fie înlocuit la tronul Poloniei cu Wilhelm³⁵. În condițiile în care nu doar mariajul, ci și chestiunea convertirii lui Jagiello și a Lituaniei făceau obiectul anchetei pontificale, merită remarcată și trimiterea de către Jagiello a unui emisar la Roma, pentru a cere înființarea unei episcopii catolice la Vilna, precum și transferul episcopului de

³⁴ Costăchescu, *Documentele moldovenești*, II, p. 625.

³⁵ Halecki, *Jadwiga of Anjou*, pp. 167-171.

Siret, Andrei Jastrebiecz, la noua episcopie³⁶. De asemenea, ostilitatea dintre Polonia și Ungaria devine evidentă, iar armistițiul încheiat în 1388 era valabil doar pentru un an³⁷.

În Ungaria, pe fondul disputelor politice, a apărut un concept politic asemănător celui polon, *Sfânta Coroană a Ungariei*, care a devenit o personificare a regatului mai importantă decât persoana regelui³⁸. Datorită acestei concepții, Sigismund de Luxemburg a ajuns rege prin alegerea nobililor, și nu prin drept ereditar, însă aceasta a avut drept consecință o scădere a puterii regale în raport cu nobilimea. Criza politică a continuat și după 1387, anul încoronării lui Sigismund de Luxemburg, și după lichidarea partidei angevine, culminând cu arestarea regelui de către nobili în 1401. Abia după 1403, puterea lui Sigismund s-a consolidat în detrimentul celei a marilor baroni³⁹. În pofida disensiunilor interne și a amenințării otomane, regele s-a arătat preocupat de refacerea moștenirii angevine. În ianuarie-februarie 1395, oastea ungară, în fruntea căreia se afla însuși regele, a intrat în Moldova pentru a-l înlătura pe Ștefan I, însă, după înfrângerea de la Ghindăoani, a fost nevoită să se retragă⁴⁰.

În legătură cu acest moment, cronica lui Bonfinius, scrisă în vremea lui Mathias Corvin, oferă o variantă foarte interesantă asupra evenimentelor. Descriind campania victorioasă a regelui în Moldova, cronica insistă în mod

³⁶ C. Auner, „Cei din urmă episcopi de Siret”, *Revista Catolică*, 1914, 4, p. 569; Gh. I. Moisescu, *Catolicismul în Moldova până la sfârșitul veacului XIV*, București, 1942, p. 85.

³⁷ *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, ed. George Fejér, X/8, Buda, 1843, p. 243; A. Lewicki (ed.), *Codex epistolaris saeculi decimi quinti II*, Krakow, 1891, pp. 20-21.

³⁸ László Péter, „The Holy Crown of Hungary. Visible and Invisible”, *The Slavonic and East European Review*, 81 (2003), 3, pp. 421-510.

³⁹ Elemér Mályusz, „Zsigmond király központosítási törekvései Magyarországon”, *Történelmi Szemle*, 1960, 2-3, pp. 165-173.

⁴⁰ Radu Manolescu, „Campania lui Sigismund de Luxemburg în Moldova (1395)”, *Analele Universității București. Istorie*, XV (1966), pp. 59-74.

deosebit asupra momentului întâlnirii dintre voievodul Moldovei și regele Ungariei, în care Ștefan I îngenunchează în fața regelui și cere clemență, printr-un lung discurs de factură renașentistă. Impresionat de calitățile lui Sigismund, voievodul vrea să repare greșeala făcută și își cere iertare pentru atitudinea de până atunci, motivând necredința față de regatul Ungariei prin dezordinea din regat și prin faptul că nu acceptă să fie supusul unei femei⁴¹.

Evident, nu se pune aici problema veridicității faptelor relatate de Bonfinius, ci a elementelor de gândire politică. La vremea intervenției în Moldova, regina Maria era în viață, astfel încât acțiunea regelui Ungariei era legitimă din perspectiva dreptului ereditar. Prin urmare, o eventuală opțiune a voievodului Moldovei pentru a deveni vasal al regelui Ungariei s-ar fi legitimat tot prin dreptul ereditar al reginei, și nu prin virtuțile regelui. Desigur, discursul voievodului a fost imaginat de cronicar și reflectă, în bună măsură, gândirea politică din vremea lui Mathias Corvin, atunci când doctrina Sfintei Coroane era deja pe deplin cristalizată, însă merită văzut în ce măsură ideea respingerii dreptului dinastic al reginei Maria de către voievodul Moldovei în favoarea calităților personale ale regelui își găsesc corespondentul în gândirea politică din vremea lui Sigismund de Luxemburg.

La Thüroczy, aspectul privind reticența lui Ștefan I față de domnia femeilor nu apare în discursul voievodului, dar este amintită ca o cauză a campaniei în Moldova, respectiv disprețul arătat față de preluarea sceptrului regal de către regină și neîncrederea în regele Sigismund⁴². Ambele cronici insistă asupra întâlnirii dintre Ștefan I și Sigismund de

⁴¹ Antonii Bonfinii, *Historia Pannonica sive Hungaricarum rerum decades*, Coloniae Agrippinae, 1690, p. 268.

⁴² *Scriptores rerum Hungaricarum*, I, Viena, 1766, p. 274.

Luxemburg și asupra faptului că voievodul și-a cerut iertare pentru greșeală și a beneficiat de clemența regală. Însă, ceremonialul descris nu este unul de omagiu corporal, ci unul de supunere: voievodul, îngenuncheat și cu capul plecat, primește iertarea regelui, după care sărută marginea mantiei regale, făgăduind să rămână fidel regelui și să plătească un tribut anual. Există două formule care par să indice depunerea omagiului, *ominaque fidei juramentum roborantur*⁴³ la Thüroczy, respectiv, *in manus imperatoris jurant*⁴⁴ la Bonfinius, însă lipsa de detalii, comparativ cu lungimea discursului voievodului, arată mai degrabă niște formule menite să asigure finalul fericit al povestirii și nici măcar efortul de a imagina un ritual de vasalitate.

În fapt, cele două cronici nu fac decât să prelucreze literar o realitate distorsionată încă de pe vremea lui Sigismund de Luxemburg. În diplomele regale, emise la Brașov, la 14 și 18 februarie 1395, Sigismund amintește campania împotriva lui Ștefan, *Minoris Walachye seu terre nostre Molduane waywodam*, evocând curajul celor recompensați pentru triumful și marea bucurie provocată de victoria din Moldova⁴⁵, ceea ce sugerează o restabilire, aici, a suzeranității maghiare, însă documentele în cauză nu fac nicio referire explicită la acest aspect. Este de remarcat insistența celor doi cronicari în a arăta că nesupunerea voievodului Moldovei se datora prezenței reginei Maria pe tronul de la Buda, un aspect care în mod indirect denotă că pretențiile lui Sigismund de Luxemburg asupra Moldovei se întemeiau pe dreptul ereditar al reginei.

⁴³ *Ibidem*, p. 275.

⁴⁴ Bonfinii, *Historia Pannonica*, p. 268.

⁴⁵ *Documenta Romaniae Historica*, D, I, volum întocmit de Ștefan Pascu, Constantin Cihodau, Konrad G. Gündisch, Damaschin Mioc, Viorica Pervain, București, 1977, pp. 132-137.